

על החובה להפריט את ההסברה הישראלית

מאת ד"ר רפאל בוכניק-חן

מבט מבס"א מס' 2,045 24 במאי 2021

תקציר: ישראל טרם הפנימה את מלוא הערך של דיפלומטיה דינמית ציבורית ולוחמה פסיכולוגית מתוחכמת. גופי הסברה המבוזרים בין מסגרות וגופים מיניסטריאליים וביטחוניים שונים אינם מתפקדים כראוי ונראה כי לא יהיה מנוס מקידום נמרץ של רעיון להפרטה של מערך ההסברה.

המערכה הצבאית הינה מטבע הדברים ציר הפעולה העיקרי של מדינת ישראל מול איום הטרור הרקטי של החמאס והג'יהאד האסלאמי מרצועת עזה. התמודדות א-סימטרית זו, כפי שהשתקפה במבצע "שומר החומות", היא גם המתכון לעימות פוטנציאלי מול חיזבאללה, היה ויפרוץ.

הניסיון המצטבר של ישראל בעתות לחימה מצביע על דפוס פעולה המציף פער קשה לעיכול בין ההישגיות של המעשה הצבאי, לבין החידלון בהסברה הלאומית. זהו ריטואל קבוע, דווקא כאשר האסטרטגיה הצבאית מציבה בקדימה גבוהה את ממד הקרב על התודעה כמדד אפקטיבי להערכת הישגי המערכה.

זוהי תובנה חד-משמעית שהייתה אמורה זה מכבר, להיות מתורגמת לשפת המעשה, בהקשר הארגוני ובממד התוכני-רעיוני, באופן שייצר זיקה בלתי אמצעית בין הכוח לבין הרוח. דומה כי טרם הפנמנו את מלוא הערך המוסף הטמון בהסברה דינאמית ובלוחמה פסיכולוגית עתירת מעוף, בעוד הוגי דעות צבאיים מן העת העתיקה השכילו לסווג שיטות לוחמה מדיסציפלינה זו כ-"מכפילי כוח" מן המעלה העליונה. כך למשל הוגה הדעות והאסטרטג הצבאי הסיני סון טסו אשר השכיל (לפני יותר מאלפיים שנה) לקבוע כי "מהותה של אומנות המלחמה היא להכניע את האויב ללא קרב".

דווקא נסיבות שבהן מדינה דמוקרטית מתמודדת עם ארגוני טרור, על אחת כמה וכמה, כאלה המזוהים כג'יהאדיסטיים, אשר הוצאו אל מחוץ לחוק במדינות מערביות רבות, מעצבות נקודת פתיחה הסברתית אידיאלית, מבחינתה של ישראל.

מסרי הסברה המכוונים כלפי קהלי יעד ביזרה הבינלאומית, חזקה שיתמקדו במאפיינים הג'יהאדיסטיים של החמאס והג'יהאד האסלאמי, באופן שיסווג את ארגוני הטרור הפועלים מרצועת עזה עם גורמים איסלמיסטים-פנאטיים מובהקים, דוגמת אל-קאעדה ודאע"ש, שלגיטימיות הלחימה כנגדם בתודעה הבינלאומית, אינה שנויה במחלוקת.

עובדה זו אמורה הייתה להיות "קלף מנצח" זמין, בידי ישראל במערכה ההסברתית, דא עקא, עולה בידם של התועמלנים הערביים לסלף את העובדות ולהטמיע באופן משכנע בדעת הקהל הבינלאומית, תמונה מעוותת לפיה צה"ל לוחם נגד האוכלוסייה הפלשתינית חסרת המגן ברצועת עזה.

הזעם הציבורי במערב מופנה כלפי ישראל גם בהקשר לטענה, מופרכת כשלעצמה, של פגיעה ללא הבחנה בילדים ובנשים, זאת בשעה שתקיפות האוויר של ישראל הן כירורגיות מוקפדות עם מיעוט של פגיעה בבלתי מעורבים. בהקשר זה ניכר בעליל, כי לפחות במישור המבצעי הישיר, הופנמו ויישמו הלקחים מחויבי המציאות של התמקדות במטרות טרור מובהקות .

באותה נשימה יש לתת את הדעת לעובדה שגורמים בממשל האמריקני וחוגים בולטים במפלגה הדמוקרטית, כמו גם חלק מממשלות במערב אירופה, מתעלמים באורח מכוון, מחלקו ואחריותו של חמאס בייזום המערכה, ומקעקעים בכך את בסיס הלגיטימציה ל"קאזוס בלי" של ישראל.

כך שומטת ישראל מידיה, באורח חוזר ונשנה, את הרכיב השני בחשיבותו בלחימה מול חמאס והג'יהאד האסלמי, קרי – הקרב על התודעה, ומוצאת עצמה נדחקת אל הקיר, נוכח לחץ בינלאומי להפסקת הלחימה בטרם הושגו יעדי המבצע. בנסיבות אלה אין אלא להפנים את המציאות של אזלת היד ההסברתית המערכתית של ישראל.

לא פחות מכך, חשוב להתריע כי ישראל כושלת גם בפן ההסברתי-האופרטיבי, בהיעדר אמצעים זמינים להפנות מסרים בזמן אמת, לאוכלוסייה האזרחית ברצועת עזה. הפקרת הספקטרום התקשורתי בשפה הערבית, הופכת את תושבי הרצועה לשבויים של מסרי התעמולה של אל-ג'זירה ותחנות השידור של חמאס. במקום לדרבן בידול בין חמאס לבין האוכלוסייה האזרחית, אין אנו מונעים את ההזדהות הכמו-הכרחית של ההמונים עם ארגוני הטרור, ומאפשרים המשך הניצול הציני של האזרחים לטובת מאמצי ההסתתרות וההסוואה של טרוריסטים ואמצעי לחימה בסביבה תמימה לכאורה.

החידלון ההסברתי המערכתי של ישראל הוא אפוא, בבחינת סוד גלוי מתמשך; ספק אם תהיה תוחלת ב"הנשמה מלאכותית" לגופי הסברה המבוזרים בין מסגרות וגופים מיניסטריליים וביטחוניים שונים. מבקר המדינה עסק לא מעט בכשלים אלה, אולם טרם נמצאה הנוסחה הגואלת שתעמיד על הרגליים גוף הסברה מרכזי ומסונכרן.

נראה כי לא יהיה מנוס מקידום נמרץ של רעיון להפרטה של מערך ההסברה, באופן שייצר מחויבות של גוף מקצועי ועצמאי כלפי מעצבי המדיניות, בתיאום עם הגופים הרשמיים הממלכתיים. הכישלון המערכתי המתמשך בממד זה, הוא הרה-אסון, וככל הנראה אינו בר-תיקון בפרמטרים של חשיבה דוגמתית. חיוני אפוא שתינתן תשומת לב ממוקדת לצורך בפתרון בעיית הסברה בחשיבה מחוץ לקופסה.

* אל"מ (מיל') ד"ר רפאל בוכניק-חן מומחה לענייני המזרח התיכון ויחסים בינלאומיים. שירת 26 שנים בחיל המודיעין. כיהן שלוש שנים במשרד ראש הממשלה ובמשרד הביטחון. כיום חוקר בכיר במרכז בס"א.